

ביאורים

המהר"ל נותן הסבר נוסף לזכות שיש לישראל בריבוי המצוות, המהווה השלמה להסבר הקודם. אמנם האדם הפרטי יכול באמת לא לקיים מצוות כתוצאה מריבוי המצוות, ואם כן הריבוי דווקא מכשיל אותו ומזיק לו, אבל הקב"ה נתן את התורה לעם ישראל, ודרך זה היא שייכת גם לכל יחיד ויחיד. תכלית נתינת התורה לעם ישראל היא שיהיה עם המחובר אל האלוהות ויגלה בחייו את הקדושה כציבור. כל יחיד ויחיד שמקיים את התורה מוציא לפועל את המגמה של הופעת התורה בחיי עם ישראל, זוהי שלמות גדולה יותר מהשלמות שהוא משלים את עצמו. לכן, גם אם אדם יחיד בוחר לא למלא את המשימה הזאת, הרי שמבחינה אישית הוא בוודאי מזיק לעצמו אולם מבחינה לאומית כללית מגמת ריבוי המצוות ממשיכה להתקיים, שכן האומה בכללותה ממשיכה להיות קשורה לתורה ואין היא תלויה במעשיו של אדם פרטי זה או אחר.

עוד מסביר המהר"ל, שזכות לא נמדדת בכמה האנשים רוצים אותה לפי ההבנה שלהם, אלא לפי הטוב האמיתי שיש בה. הקב"ה הרבה מצוות לישראל כי הוא יודע מה טוב לישראל ומה יביא אותם אל השלמות הנצחית. רק על ידי ריבוי מצוות אפשר להגיע אל השלמות, כיוון שהאדם נתון בעולם חומרי המצריך עבודה רבה וזיכרון מתמיד כדי להתרומם באמת מהחומריות אל השלמות.

לסיכום, המהר"ל חידש שלושה עניינים עקרוניים בהבנת המשנה:

- א. ריבוי תורה ומצוות הם סימן לטבע אלוהי עליון שהמצוות באות לגלות ולהוציא אל הפועל.
- ב. המושג ישראל כוונתו האומה בכללה ולא היחידים המרכיבים אותה.
- ג. זכות נמדדת לפי הטוב המוחלט שיש בה עצמה ולא לפי תועלת שיכולה לצאת ממנה.

הרחבות

• מדוע מקבלים שכר על הצעה?

שלא היה זה משפט ישר, כי לפום צערא אגרא. המהר"ל אומר: "ודבר זה כי כאשר יש לאדם מונע להתקרב אל אחד, והוא בכוחו ובגבורתו וביד חזקה שלו דוחה את המונע ומתקרב, תראה בזה כמה כוחו להתנדבק שם וכמה קרוב הוא אל אותה דוחה אליו - שהיה דוחה את המונע ומתקרב. וכך, כאשר האדם מקיים את המצווה אף בצער, הוא מתקרב אל ה' יתברך בכוח ובגבורה שלו אף כנגד המונע, ודבר זה יורה על הקירוב הגדול אשר יש לו אצל ה' יתברך" [דרך חיים ה, כג]. כאשר אדם מתקרב למשהו למרות שיש לו קשיים רבים, הוא מבטא קשר חזק אל אותו הדבר. וכך גם אצלנו - כאשר אדם מקיים מצווה למרות הקשיים, הוא מבטא קשר חזק לקב"ה. וכמו שהסברנו בביאורים אתמול - הקשר לקב"ה הוא עצם השכר.

• מדוע ישראל מקבלים את התורה בעל-כורחם?

היגיו, שרצה לזכות אותם בעל פיהם בריבוי המצוות. הרב קוק מסביר שיש לאדם בחירה חופשית רק בהחלטה לאן לכוון את הרצון שלו - למקום כזה או למקום אחר, אך על עצם הרצון שלו אין לו בחירה. הוא קיים, בעל כורחו. במעמד הר-סיני הקב"ה גילה לישראל שרצונם המקורי הוא בעצם הרצון האלוהי, וכיוון שכך אין להם אפשרות להתכחש אליו. זו המשמעות של "רצה לזכות אותם בעל כורחם" - הוא הראה להם שזוהי עצמם רצונם, ולכן אין להם בחירה אם לקבל את התורה או לא [עין איה שבת פרק ט, פיסקה סז].

שאלות לדיון

המהר"ל מסביר שגם אם לאדם הפרטי ריבוי המצוות אינו טוב, לכלל ישראל זה ודאי טוב. מה היחס האמיתי שצריך להיות בין חיי הפרט לבין הרצון לחיות למען הכלל?

המהר"ל מתעסק בפרק זה בכך שה' רצה לזכות את ישראל, האם זכות זו נמצאת גם במי שלא שומר תורה ומצוות?

[לא קשיא מידי - לא קשה כלל. צירוף וזכרון - המצוות מתקנות ומכינות את האדם לשלמותו. פשוט בתכלית - פשוט לגמרי.]

לעילוי נשמת הרב דוד בן הרב אברהם יצחק ז"ל

ואפילו אם תאמר כמשמעו, לא קשיא מידי. שיהי אין לומר שיתן להם מעט מצוות, ויהיה להם השכר הגדול. שדבר זה לא יתכן כלל, שלא היה זה משפט ישר, כי לפום צערא אגרא* (אבות פ"ה מ"ב). ומכל שכן לפי מה שנתבאר, כי התורה היא צרופה וזכורה וישראל, ולפי רב המצווה הוא צרופה וזכורה שלהם, אם כן בודאי רבוי המצוות טובה להם. ואם אתה אומר הרי יצא שכרן בהפסדן, שכאשר לא יקיים המצווה יהיה לאדם עניש בודאי. אלו אמר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את האדם, היה זה שאלה, שאפשר שאין זה זכות לאדם, אבל אמר: רצה לזכות את ישראל, כי אף אם היה יותר טוב לאדם הפרטי שלא יהיה לו הרבה מצוות, אבל לכלל ישראל, כבר אמרנו למעלה בפרק א', כי כלל ישראל מוכנים ומסוגלים לתורה. והוא יתברך נותן התורה לכל ישראל, והוא זכות להם. ואם יש אחד פורה ראש ולענה, העולם נדון אחר הכלל, וכלל ישראל מוכנים לתורה ומצוות מצד עצמם. ומכל שכן שאין במציאות זה החידוש שלא היה חפץ במצוות. כי דור התורה אמרו נעשה ונשמע (שמות כד ז), והדורות הבאים אחריהם, אותו אפשר יאמרו שאינו חפץ, אינו נחשב מן המציאות. ואם כן בודאי חפץ ה' לזכות את ישראל ברבוי מצוות.

ועוד, כי עקר הפרוש שרצה השם יתברך לזכות את ישראל, היגיו, שרצה לזכות אותם בעל פיהם בריבוי המצוות. ואף אם יש לחוש שלא יקיימו המצוות, מכל מקום, השם יתברך רצה לזכות אותם בעל פיהם בריבוי מצוות. והשוואלים שהיה ראוי למעט במצוות חושבים, כי אפשר לזכות במעוט מצוות כמו בריבוי מצוות. ודבר זה לא יקבל הדעת וימאן השכל, והוא דבר מסקם: לפום צערא אגרא. ויתבאר בפרק שאחר זה כי המצוות הם צרופה וזכורה האדם, ויותר יש לו צרופה בריבוי המצוות, ממה שיש לו במעוט המצוות. כי זהו עקר מה שנתנה תורה ומצוות, שיהיו לאדם פעולות ומעשים, אשר מצרפים נפשו החמרית, ולעשות הנפש זה ונגדל. ואם לא כן, מותר האדם מן הבהמה אין (קהלת ג, ט). כי היה האדם חמרי טבעי כמו הבהמה. ואם כן, איך לא יהיה הדבר הזה ברור, כי רבוי המצוות הם זכות לאדם, עד שהוא דבר פשוט בתכלית. והוא יתברך רצה לזכות אותם, כמו האב שהוא מוסר ומוכיח את בנו לזכותו, ואם הבן אומר שאינו חפץ בזה, מכל מקום, האב מנקה אותו בעל כרחו. וכך ה' רצה לזכות את ישראל, לכן נתן על מצוות, כדי לזכות ביותר. והתורה השאלה במה שאמר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

ואפילו אם נאמר שביאור דברי רבי חנניא הוא כפשוטו, שריבוי המצוות הוא זכות כי יוכלו לקבל שכר רב בקיום מצוות רבות, אין לומר שיתן להם מעט מצוות ושכר רב עליהן, משום שדבר זה אינו הגון, כי השכר הוא בהתאם למאמץ ולצער שיש לאדם בקיום המצוות. לפי מה שהתבאר למעלה בפרק ב' כי המצוות מצרפות את ישראל, ולפי ריבוי המצוות כן גדול הצירוף, אם כן בודאי ריבוי המצוות הוא לטובתם של ישראל. ואם יטען הטוען שיש בזה גם חשש, שמא יעברו עבירות ויקבלו עונש רב. אין זו טענה, כי אם היה רבי חנניא אומר: רצה הקב"ה לזכות את האדם היתה הטענה נכונה, כי יתכן שלאדם הפרטי אין זו זכות והיה מעדיף מעט מצוות, אבל רבי חנניא אמר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לא את האדם, וכבר התבאר בפרק א' כי כלל ישראל מתאימים לתורה. התורה ניתנה לכלל ולא לאדם הפרטי ולכלל זו זכות. אם גם נמצא אדם פרטי שהוא חוטא ולו היה עדיף מעט מצוות, אין הדיון הולך אחר המיעוט אלא אחר הכלל, ולכלל ריבוי המצוות הוא זכות, כי כאמור הכלל הוא ראוי ומוכן אל התורה. אמנם גם ביחס ליחידים לא ניתן לטעון כן שהרי גם הם רצו את המצוות, שהרי אמרו כל ישראל במתן תורה נעשה ונשמע. ואם יבוא אדם בדורות שלאחר מתן תורה ויאמר שאינו רוצה את המצוות אין הוא נחשב. אם כן בודאי ריבוי המצוות הוא זכות לישראל. ולכן אמר רבי חנניא בן עקיבא: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

ועוד, עיקר הפירוש שרצה הקב"ה לזכות את ישראל, היגיו, שזה רצונו של הקב"ה לזכותם ואינו תלוי בדעת האדם. ואף שיש חשש שמא האדם לא יקיים את המצוות ונמצא שאין ריבוי המצוות זכות לו, מכל מקום הקב"ה רצה לזכותם במצוות רבות. השואלים שהיה ראוי שיהיו המצוות מעטות חושבים שניתן לזכות בחיי העולם הבא במיעוט מצוות אבל אין הדבר כן כמו שהתבאר קודם לכן, שהשכר הוא תלוי בצערו של המקיים כדברי חז"ל: לפום צערא אגרא. ויתבאר בפרק הבא כי המצוות מצרפות את האדם, ולפי ריבוי המצוות כך גם גדול הצירוף, ככל שהמצוות רבות יותר, כן הצירוף גדול יותר. ועיקר נתינת המצוות היא כדי שיהיו לאדם מעשים שבהם תושלם נפשו ותדוכך, ולכן צריכים מצוות רבות כדי שהזיכרון יהיה רב יותר. ואילו לא היו ניתנות המצוות כדי לזכר האדם, היה האדם גשמי כמו הבהמה. אם כן ברור ומובן שריבוי המצוות זוהי זכות לאדם. הקב"ה רצה לזכות את ישראל כמו אב המייסר את בנו ומוכיח אותו, וכל זאת לטובתו של הבן. אם יבוא הבן ויאמר שאינו רוצה בתוכחתו של האב, לא תשנה בקשה זו ממעשה האב, שכן יודע האב שדבר זה הוא לטובתו של הבן. וכן בעניינינו, רצה הקב"ה לזכות את ישראל. הדבר נובע מרצונו של הקב"ה ולכן נתן על ישראל עול מצוות, כדי לזכותם זכות מרובה. בדברים אלו השבנו לשאלה ביחס למאמר חכמים: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

לכלל, ריבוי המצוות הוא זכות, אף שיש פריטים להם זה עלול להיות למכשול

רצה הקב"ה לזכותם ולכן נתן המצוות בעל כרחם

